

ગાંધીવ બાલોદ્યાનમાળા
પુષ્પ :દશમું

ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૭૧૪ ધર્મિક

પુસ્તકનું નામ મુદ્રણ

વિષય ૪-૩

ગાંધીવ સાહિત્યમાળા
કુપ : ૬૨૩

જાદુઈ હા ૨

લેખક

ચીમસાલ પ્રાણલાલ ભટ્ટ

સ્નાતક : ગુજરાત વિદ્યાપીઠ

પ્રગટકર્તા

ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર

૧૮૦—કેળાપીઠ

સુરેશ.

પહેલી આવૃત્તિ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ સંસ્થા
૧૩૭૧૪

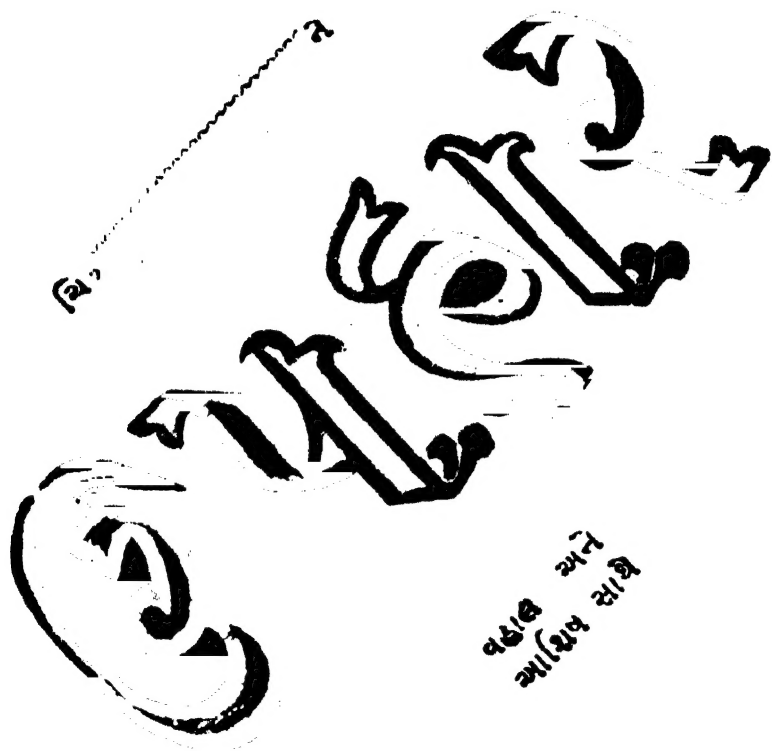
૧૫૫૦

ઇસ્વી ૧૯૨૭

વિક્રમ ૧૯૮૩

મુદ્રક: પ્રકાશક
નટવરલાલ વીમાવાળા

वडाब्र आने
आशिय साजे

तरक्षी

તૈયાર થવા આવી છે:

ખરફી પુરી

પહેલી બીજ ચોપડી
લણતા બાળકો માટે
ખાસ મોટા અક્ષરોથી છાપેલી વાર્તા
લીલી કરીને એક છોકરી હતી.
તમારા જેવડી જ. તેને ગળ્યું
ખાવાનો ખહુજ શોખ. લાડુ ને
વેદમી ને ખાસુંદી ને શીરો તેને
ખહુજ ભાવે. તેની વરસગાંડને
દહાડે શું બન્યું તે રજુ કરતી ર-
મુજ સાથે બોધ આપતી અદ્ભુત
રસમય કથા

૦-૪-૦

એક નકલ જરૂર મંગાવો.

ઉપરાંત

ઝાંઝર, વનરાજ, કનૈયો, પરસ્તાન
ભણવાની કળા, પુવારો, શુલેછડી વગેરે:

MSB CLR

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

ગાંડીવ અઠવાડિક

દર રવિવારે પ્રગટ થાય છે.
તેમાં આખા ગુજરાતની ખ-
બરો, નોંધો, રમુજ અને સા-
હિત્યની ચર્ચા પ્રગટ થાય છે.
લવાજમ પો.ખર્ચ સાથે રૂ. ૩)

ગાંડીવ છાપખાનું

ગયા પાંચ વરસની કારકીર્દિમાં
આ છાપખાનાએ શુદ્ધ અને
સ્વચ્છ છાપકામ કરવા માટે
અજબ ખ્યાતિ મેળવી છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય

મંદિરના આ વિભાગમાં તમામ
ઉત્તમ લેખકોનાં વખણાયલાં
પુસ્તકો તેમજ નિર્દોષ, રસીલી
અને બોધક કૃતિઓ મળી
શકે છે, દહાણી કરવા લાયક
ચોપડીઓ માટે ત્યાંજ લખો

સરનામું: ૧૮૦, કેળાંપીઠ સુરત.

સુરત આવો, ત્યારે
જરૂર મુલાકાત લેશો.

(૧)

એક સિપાઈ હતો. તેનું નામ વીરસિંહ. એક દિવસ તે ખિચારો લમણે હાથ દબાવે વિચાર કરતો બેઠો હતો. પૈસા બધા ખર્ચાઈ ગયા હતા. પાસે એક રાત્રી પાછ પણ ન મળે! ખિસ્સાં બધાં ખાલીખમ! હવે શું કરવું? પૈસા વગર દુનિયામાં કોઈનું ગાડું ચાલે છે? દિવસ ઉગે ને ભૂખ લાગે. બધા વગર ચાલે પણ કંઈ ખાધા વગર ને પીધા વગર ચાલે? નહિજ. ભૂખને લીધે આજે તો એ ખૂબજ નિરાશ થઈ ગયો હતો. હવે તો એને જીવવાનુંયે ગમતું નહોતું.

એવામાં પાસેજ કંઈ ખખડાટ થયો. ચમકીને આંખાંખાં જોયું તો એક ચિઠ્ઠી પડેલી. એણે ચડપ

દહને એ ચિટ્ટી ઉપાડી. ખોલીને બેયું તો તેમાં
લખેલું હતું કે:

ઈનામ રૂપિયા એક લાખ
રાજનો મુગટ શોધી લાવનાર
ને-

ફરે વાત એમ બનેલી કે એ રાજનો એક રાજ
હતો. તે બહુ બેરાબર ને પૈસાદાર હતો. કેટલાયે
રૂપિયા ખર્ચીને એણે એક મુગટ કરાવ્યો. મુગટ
બહુ જ હીમતી. હીરા ને માણિક, નીલમ ને મોતીથી
તે મહેલો. એવો તો રૂપાળો સામે કે બે વડી બેઠેજ
રહેવાનું મન થાય!

એક દિવસ રાજાએ એ મુગટ માથેથી ઉતારી
ખારીમાં મૂક્યો. થોડી વાર ખારી આમળ જઈને
બેયું તો મુગટ ગેબ! રાજા તો અજબ થઈ
મયા! કોઈ આવ્યું નથી, મયું નથી, ને આ શું?
જોતજોતામાં મુગટ ક્યાં ઉડી મચ્યો?!

રાજાએ તાખડતાખ ઢઢેરા પીટાવ્યો. મુગટ શોધી

આપે તેને લાખ રૂપિયા ઇનામ આપવાનું જાહેર કર્યું.

આપણા વીરસિંહને જે ચિઠ્ઠી મળી તે આજ બાબતની. ચિઠ્ઠી વાંચીને એણે મુગટની શોધમાં નીકળવાનું નક્કી કર્યું. મુગટ શોધવો તે લાખ રૂપિયા લેવા. આવો લાગ મળવાથી એ હરખાયો. એને થયું કે હવે મારું નસીબ ઉઘડ્યું!

બસ એ તો એકદમ ઉપડ્યો, ને ગયો ઠેઠ રાજમહેલમાં. રાજાજીને મળ્યો ને મુગટની બીતા પૂછી. રાજાજીએ બધું સમજાવ્યું. વીરસિંહને પણ અચરજ તો થયું. પણ હિંમત મૂકી કે તે સિપાઈ શાનો? એણે રાજાને કહ્યું: રાજાજી, ઉતાવળનું આ કામ નથી. એ કંઈ રમવાના ખેલ નથી. ધીરજ જોઈએ, હિંમત જોઈએ ને સાહસ પણ જોઈએ. પંતો તો હું જરૂર મેળવીશ. તેને માટે આજની રાત મારે અહિં રહેવું પડશે. વળી ચોરને લલચાવવા માટે કોઈ રૂપાણી ચીજ જોઈએ.

રાજાજી બોલ્યા: ઓહો! એમાં શું? મુગટથી

કંઈ વધારે છે? હે આ સોનાનો પ્યાલો. કીમતીયે
ખરો ને રૂપાળોયે ખરો! થયું?

રાજા ગયા ને વીરસિંહ એકલો પડ્યો.
હવે એણે પોતાની તદખીર રચી. સોનાનો પ્યાલો
પેલી ખારીમાં મૂક્યો. પોતે એક પાટા પાછળ
સંતાઈ બેઠો, એવી રીતે કે એને કોઈ પણ બુએ
નહિ, પણ એને બધું દેખાય.

થોડી વારમાં એક કૌતક થયું. ખારીની પાછળ
એક વિકરાળ પંજે દેખાયો. પંજ ઉપર વાળ તો
એટલા ઊંચા કે બાળે જંગલની ઝાડી. ધીરે રહીને
પંજે તો ઉંચો થયો અને પછી? એક, બે ને ત્રણ!
પંજે ગુમ, ને પ્યાલોયે ગુમ! બીજું બધું હતું
તેમ નું તેમ!

જેતજેતાંમાં આ બધું બની ગયું. બીજે
કોઈ હોય તો ગભરાઈ જ નય. પણ આપણો
વીરસિંહ કંઈ કાચો પોચો નહોતો. એ તો ખરો
મરફ બન્યો હતો. હિમ્મત તો બાળે એના બાપનીજ!

જરા વારમાં એણે એક મનસૂબો કર્યો. પોતે

જાતેજ ખારીમાં ગોડવાયો. ને પેલા પંખની રાહ
જેવા લાગ્યો. એની તદખીર આખાદ નીકળી.
થોડી વારમાં એજ પંજે દેખા દીધી. પોતે પૂતળા
જેવો સ્થિર થઈને બેસી રહ્યો. પળવારમાં તો
પંજે એને ગળે વળગ્યો. ગળું દબાયું, આંખો
મિચાઈ ગઈ ને એનું ભાન ઉડી જવા લાગ્યું.
કાંઈ એને પકડીને ઠેક જાણે ઉઘા પાતાળમાં
ઉતારતું હેય એમ લાગ્યું.

કેટલેક વખતે એને ભાન આવ્યું. આંખો
ખોલીને ઉંચું જુએ છે તો સામે એક મોટો ભીમ
જેવો રાક્ષસ! હાથી આગળ જેવી કીટી દેખાય
તેવો રાક્ષસ આગળ આપણો વીરસિંહ દેખાય.
છતાં એણે હિમ્મતને તો છેડીજ નહિ.

રાક્ષસે પૂછ્યું : કેમ અહ્યા મગતરા! શો
વિચાર કરે છે ?

વીરસિંહે છાતી કઢી-ખોંખારીને જવાબ દીધો :
વિચાર વળી શો? મુગટ જોઈએ.

રાક્ષસ તો ખડખડ હસવા લાગ્યો; એણે,

એમ વાત છે કે? ઠીક. મુગટ લેવો તારા પોતાનાજ હાથમાં છે. અત્યાર સુધીમાં તુંજ એક કાળા માથાનો માનવી રાણપુરીથી, હાથે કરીને અહીં આવ્યો છે. બહાદુર તો ખરોજ. તારી બહાદુરીથી હું રાણ થયો છું એટલે તને મુગટ મેળવવાની એક તદ્દખીર ખતાવીશ. પછી તારે કરવું હોય તેમ કરજે.

આ સાંભળી વીરસિંહને કંઈક ધીરજ આવી. એણે આબુખાબુ આંખ ફેરવી. પોને એક ગુફામાં હતો. ગુફામાં બધી ખાબુએ જંગલી જાનવરો-વાઘ વર, શિયાળનાં ચામડાં લટકતાં તાં. ઠેકઠેકાણે હાડકાં વેરાયતાંહતાં. જમીન પર લોહીના ડાઘા જોવામાં આવતા હતા. એક ખૂણામાં દેવતા સળગતો હતો. ચુકા પાસે ત્રણ બિલાડીઓ સૂતેલી હતી. વીરસિંહને થોડી વારમાં તો કંઈ કંઈ વિચારો આવી ગયા.

એટલામાં રાક્ષસ ઉડ્યો. જમીનમાંથી એક મોટો વજનદાર પથ્થર ખસેડીને તે નીચે ભોંયરામાં ઉતર્યો. થોડીવારે ત્રણ હાર લઇને પાછો બહાર

આળ્યો. પથ્થર હતો તેમ હાંકી દીધો. એક પથ્થર
પર ત્રણ હાર મૂક્યા. હાર મૂકતાંની સાથેજ જાણે
કંઈ જાદુ થયું હોય તેમ પેલી ત્રણે બિલાડીઓ
જાગી ઊઠી. ત્રણે કુદીને રાક્ષસ પર ચઢી બેઠી.
એક એના માથા પર, ને બીજી બે ખભા પર.
ત્યાં બેઠીબેઠી ત્રણે વીરસિંહ સામે ડોળા કાઢવા
લાગી. રાક્ષસનો આ વિચિત્ર દેખાવ જોઈને બહાદુર
વીરસિંહ તો ખડખડ હસી પડત, પણ વળી વિચાર
કર્યો કે રાક્ષસની બાત; મિજગજનું દેશાણું નહિ. વીરે
તો શું શું કરી બેસે, મારે હસવાનું માંડી વાળ-
વામાંજ હાથણ છે.

હવે પેલા ત્રણ હાર ખતાવીને રાક્ષસ બોલ્યોઃ
આમાંથી ગમે તે એક પસંદ કર; દરેકમાં જુદા જુદા
ગુણ છે. (૧) એક એવો છે કે તે પસંદ કરનાથી તારું
તકદીર ખુડી જશે. (૨) બીજો એવો છે કે તે પસંદ
કરવાથી તારું મોતજ આવે. (૩) ત્રીજો એવો છે કે તે
પસંદ કરવાથી તારે ચાલીસ વર્ષ સુધી મારી ગુલામી
કરવી પડશે.

હીરસિંહે એક પછી એક ત્રણે હાર તપાસી બેઠા. પહેલો હાર હીરાનો હતો. તે બેઠને એણે વિચાર્યું: ઉંદુ, આ આપણે ન બેઠએ, એને લીધે કંઈ નહિ તો પણ પૈસાની ગુલામી તો કરવીજ પડે! અને એ બધું એકનું એકજ. ગુલામી તો ખરીજને! મારે આ તો કામનો નહિ.

બીજો હાર કીમતી નીલમનો હતો. તે બેઠને એણે વિચાર્યું: નહિ, આ પણ કામનો નહિ. એને બેતાંજ બાણે મને દર લાગે છે. મારે એને પણ જવા દો.

ત્રીજો હાર સાદાં માતીનો હતો. કાણ બાણે કેમ, પણ એ એને એકદમ ગમી ગયો. એણે એ તરત ઉપાડી લીધો. એણે એ હાર ઉપાડ્યો કે તુરતજ પેલી ત્રણ બિલાડીઓ રાક્ષસના શરીર પરથી ઉતરી પડી અને એના શરીર પર ચઢી ગઈ.

આ બેઠને સક્ષસ બોલ્યો: તું જાણ્યો છે; હીરા કે નીલમમાં તું લલચાયો નથી, તેથી અમે સૌ આજથી તારા ગુલામ છીએ. આ હાર તારી પાસે હશે ત્યાં સુધી તારા કહ્યા પ્રમાણે કરીશું. બે, સાંભળ. એને તું

તારા મળામાં પહેરી લે. તારાપર કંઈ સંકટ આવી પડે તો છેડેથી ત્રીજું, સુરં મોતી દબાવજે. અમારા-માંથી એક તારી મદદે જરૂર આવશે. હારની ખુમ સંભાળ રાખજે.

આટલું કહી રાક્ષસ મુગટ લઈ આવ્યો, ને વીર-સિંહને કહ્યું; આ રહ્યા રાજનો મુગટ. હવે જો, તારે રાજમહેલમાં જવું હોય તો હું તને આંખ મીંચીને ઉઘાડતામાં ત્યાં પહોંચાડીશ.

વીરસિંહને તો ભાવતું હતું ને વેદે કહ્યું. આંખ મીંચીને ઉઘાડે ત્યાં તો એ રાજની સામે બે-ઠેલો. કેવું અજબ જાદુ!

રાજજી એને ને મુગટને જોઈને ખુશ ખુશ થઈ ગયા. વીરસિંહના હાથમાંથી પોતાનો મુગટ ઝાટપી લઈને માથે મૂક્યો. પણ હવે એની દાનત ખગડી. મુગટ મળ્યો એટલે એને થયું કે આટલા નજીવા કામ માટે લાખ રૂપીઆ શાના આપે? ઇનામ ન કહાડ્યું હોત તો કેવું સારું!

તેજે વીરસિંહને શાખાશી તો ખુમ ખુમ આપી,

પણ ઇનામમાં લાખ રૂ.ને બદલે દશ હજાર રૂપી-
આજ આપ્યા. બાકીના (નેવું હજાર) રૂપીઆ આપ-
વાનો એની દાનતજ નહોતી. છતાં વીરસિંહને જોટું
જોટું કહ્યું કે બાકીના રૂપીઆ થોડા દિવસમાં
મોકલી આપીશ.

વીરસિંહ તો મુંઝેમુંઝો થેર ગયો. રાજની બુરી
દાનત એ સમજી તો ગયો, પણ હવે એને રાજની
કે તેના પૈસાની કંઈ પરવા નહોતી. ધાર્યું કરી
શકાય એવો કીમીયો તેને મળ્યો હતો. રાજપાટ કે
ધન મેળવવું એને મન રમત જેવું હતું.

એમ કરતાં થોડા દિવસ નીકળી ગયા. એક-
વાર વીરસિંહ બહાર ફરીને પાછો થેર જતો હતો.
સાંજ પડી ગઈ હતી. આસપાસ કંઈ વસ્તી નહતી.
એવામાં અચાનક ત્રણ લુંટારા તેના ઉપર ધસી
આવ્યા ને તેને મારવા મંડ્યા. તુરતજ તેને તો
પેટો દાર સાંભર્યો. ચપ દહને મોતી દાખ્યું. તરત
એક કાળીધોર બિલાડી આકાશમાંથી ઉતરી એના
માથાપર બેઠી, અને પેલા લુંટારા તરફ ડાખ્યા.

કડકાવવા લાગી. પંજ લાંબા કરીને તેણે ત્રણેને ન્હોરીમાં ભરવા માંડ્યા. આ અણુધારી આફતથી તે બિચારા એટલા તો ખેંચી ગયા કે મુકીઓ વાળીને નાસીજ ગયા.

હવે વળી કેટલાક દિવસ વહી ગયા. વીરસિંહે ઘણી રાહ જોઈ, પણ રાજાએ તો કહ્યા પ્રમાણે પૈસા મોકલ્યા નહિ. એટલે આખરે થાકીને તેણે પેલું મોતી દાખ્યું. તરતજ બિલાદીબાઈ આવીને હાજર થઈ ગયાં. વીરસિંહે તેને કહ્યું, જા, રાજાના મહેલમાંથી ૯૦ હજાર રૂપિયા લઈ આવ. બિલાદીને ક્યાં વાર લાગે એમ હતું? આંખ માંચીને ઉઘાડતામાં તો વીરસિંહના ઘરમાં રૂપિયાનો મોટો ઢગલો થઈ ગયે !

વીરસિંહ તો એવો મક્કકાય, એવો મલકાય ! ખસ, ન પૂછે વાત. એણે તો રાજાને એક ચિઠ્ઠી લખી: રાજાજીને માલમ થાય જે આપ પૈસા મોકલવાનું ભુલી ગયા એટલે મેં મારા નોકર સાથે તે મંગાવી લીધા છે, તે જાણશો.

ચિઠ્ઠી મળતાંજ રાજના પેટમાં ફાળ પડી. તરત રાજમહેલમાં જઈને તીજેરી તપાસે છે તો નેવું હજાર રૂ. ઓછા ! પણ શું કરે ? વીરસિંહને પૂછવાની હિંમત નહોતી ! એને લાગેલુંજ હતું કે વીરસિંહ કંઈ જાદુમંતર જાણે છે. એટલે પૂછવા જઈશ ને કંઈ આડુંઅવળું કરી બેસે તો ? તેથી રાજજી ગુપચુપ બેસી રહ્યા.

વીરસિંહે તો પછી મોટા બપોરનાર મહેલ બંધાવ્યો. અનેક નોકરો ને અનેક ચાકરો રાખ્યા. અનેક હાથી ને અનેક ઘોડા પાળ્યા. વૈભવનો કંઈ પાર નહિ. પૈસા ખુટે તો મોતી દાબે. મિલાડી આવે ને જોડલા જોડએ તેડલા પૈસા લાવે. એનો ઠાકમાઠ તો એટલો વધી ગયો કે ખુદ રાજને એની અદેખાઈ થવા લાગી. વીરસિંહ તો જાણે એક તાજ વગરનો રાજ !

આમ કેટલાંક વરસ વહી ગયાં. સૌ માણસને મિત્ર હોય તેમ શત્રુ પણ હોયજ ને ? નાના માણસને નાના દુશ્મન ને મોટાને મોટા દુશ્મન. રાજના દુશ્મન

રાજા. આપણા રાજા ખડગસિંહને પણ દુશ્મનો હતા. તેમાંનો એક બળવાન દુશ્મન બગ્યો. ખડગસિંહને અને આ દુશ્મન રાજા રાજસિંહને ધણા વરસની દુશ્મનાવટ હતી. રાજસિંહે કેટલીયે વાર ચઢાઈ કરી પણ તેનું નસીબ અવળું, તે બધીએ વખત હાર ખાધનેજ પાછો આવે. આ વખતે છેલ્લેલી બાલ હતી. છતવાની આશા રાખીને તૈયારીઓ તો એવી જખરી કરેલી કે બસ ન પૂછો વાત ! આદ્રાશના તારા મગ્ધાય તો એનું લશ્કર ગણાય. જ્યાં પડાવ નાંખે ત્યાં બાળે મોટું શહેર વસ્યું હોય તેવું લાગે ! હયદળ, ને પાયદળ, હાથી ને ઉંટ ને સૌથી આગળ તડિંગધિન તડિંગધિન કરતા ટંકા નિશાન. એમ ધામધૂમથી લશ્કર તો ઉપડ્યું. વચ્ચે વચ્ચે 'હર હર મહાદેવ' ના કાન ફાડી નાંખે એવા પોકારો કરતું કરતું તે આલ્યું ખડગ-સિંહની રાજધાની તરફ !

જેતજેતામાં ખડગસિંહને આવતી આકતની ખાતમી મળી. એણે પણ કેડ ખાંધીને તૈયારીઓ

કરવા માંડી. અનાજના કોડારો ભર્યા, પાણીદાર તલવારો
કરાવી, કટાઈ મયલાં હથિયારો સાફ કરાવ્યાં. ક્વાયત
ચાલુ કરી, બધાને શૂર ચઢાવવા માટે ભાટચારણોને
આજ્ઞા કરી, કોટનાં ગાબડાં પૂરાવ્યાં અને લશ્કરની
ટુકડીઓ પાડી આગળથી વ્યૂહરચના કરી. ન
જુએ રાત કે ન જુએ દિવસ. બસ ખાઈ પીને
લડાઈનીજ વાત. બધા તો કહેવા લાગ્યા કે રાજ
લડાઈધેલો થયો છે.

થોડા દિવસમાં શત્રુ રાજ આવી પહોંચ્યો,
અને લડાઈ શરૂ થઈ. ધનુષ્યમાંથી જવત્રોણ તીર
છૂટવા લાગ્યાં ને કેટલાકના રામ રમી જવા લાગ્યા.
હર હર મહાદેવના પોકારો કરતા ચોદ્દાઓની કારખી
કીકીઆરીઓ, હથિયારનો ખખડાટ અને ધૂળના
ઉડતા ગોટેગોટા-આમ ભારે ધમસાણુ મચી રહ્યું.
લડાઈ બરાબર જમી. મારામારી, કાપાકાપી, બથ્થ-
બથ્થી, નાસભાગ; કોઈનું માથું ઉડે તો કોઈનો
હાથ કપાય, કોઈનું નાક કપાય તો કોઈનો ડાન
કપાય, લોહીની નદીઓ રેલાય-દેખાવ બેયો

હોય તો અક્ષત દિગ્ગંથ થઈ જાય!

આમ કેટલાક દિવસ સુધી ખુનખાર લડાઈ ચાલી. ખન્ને પક્ષ જીવ પર આવીને લડતા હતા. ખડગસિંહ તો માથું વેગળું મૂકીને તરવાર ચલાવતો હતો. પણ આ વખતે એના કપાળમાં હાર લખાઈ હશે. એટલે બળવાન શત્રુ સામે એ ટક્કર ન ઝીઝી શક્યો. આખરે પાછા હઠીને કિલ્લામાં ભરાવું પડ્યું. પરંતુ કિલ્લામાં ભરાવાથીયે એને ફાવે એમ ન હતું. અનાજના કોઠારનાં તળીયાં દેખાયાં હતાં, અનેક શૂરા સરદારો ને સૈનિકો ખપી ગયા હતા. અને ખાકી હતા તે ચાકીને લોથ થઈ ગયા હતા. હવે શું કરવું? દરખાર ભર્યો, અને સાને એકઠા કર્યા તથા સલાહ માગી. કોઈ કહે કે શત્રુને શરણે જવું ને કોઈ કહે કે કેસરીઆં કરવાં. જીતવાની આશા તો હતીજ નહિ. ખડગસિંહને પણ થયું કે તાબે થવા કરતાં તો કેસરીઆં કરવાં કે દૂખી મરવું સારું! પણ—

પણ—કોઈ બીજો રસ્તો શું નહિ જડે?

એણે બહુ બહુ વિચાર કર્યા, બહુ બહુ કલ્પ
ના દોડાવી-ત્યારે છેવટે ઘનધોર વાદળમાં જેમ રૂપેરી
વીજળીનો ચમકારો થાય, તેમ એના થાકેલા મગ-
જમાં એક ભારે સરસ વિચાર આવ્યો. મનમાં એ
બહુ રાજી થયો. અને તરત બધા દરબારીઓને
કહ્યું: હમણાં તો હું દરબાર ખરખાસ્ત કરું છું.
મારે એકાંતમાં કેટલોક વિચાર કરવો છે. છેવટનો
નિર્ણય એક કલાકમાં જાહેર થશે.

એવો તે વિચાર શો હતો? એને પેલો વીર-
સિંહ યાદ આવ્યો હતો. વીરસિંહનો ચમત્કાર એ
ભૂલ્યો ન હતો. એણે તાખડતોખ તેને તેડાવ્યો.

વીરસિંહ પણ રાજના તેડાને માન આપીને
મારતે ઘોડે આવી પહોંચ્યો. સલામ ભરીને પૂછ્યું:
કેમ મહારાજ, સેવકને શી આજ્ઞા છે?

ખડગસિંહે કહ્યું: ભાઈ વીરસિંહ બેસ, જરા
શ્વાસ ખા. તારી સાથે આજે બહુ જરૂરી વાત કરવી
છે. આપણા રાજ્ય પર આજે બચાંકર સંકટ આવી
પડ્યું છે, તે તું જાણે છે. રજપુતોને મારે છેવટે

કેસરીયાં તો છેજ; પણ તે પહેલાં એક છેલ્લો પ્રયત્ન કરી જોઈએ.

તારી પાસે જાડુ છે. એનાથી કંઈ થઈ શકશે ? મઈ ગુજરી ભૂલી જાશે. આ તો આખા દેશનો સવાલ છે. બોલ, શો જવાબ છે ?

વીરસિંહ મોટા મનવાળો અને સાચો દેશ-ભક્ત હતો. આવે પ્રસંગે એ સ્વાર્થનો વિચાર કેમ કરે ? એણે ઉત્સાહથી જવાબ દીધો : મંજુર, રાજા મંજુર; જરાયે મલરાશો નહિ. લશ્કરની લગામ મને સોંપો અને આપણી ફતેહ થઈજ સમજો. અત્યારે રાત પડી છે. સવાર પહેલાં તો આખી બાજી પલટી નાંખીશ. આપ હવે નિરાંતે આરામ કરો.

રાજા તો બિચારો આ સાંભળી ગળગળો થઈ ગયો : ભાઈ વીરસિંહ, તારો ઉપકાર કેવડો મોટો છે ? એનો બદલો હું તો વાળીશજ, પણ ખરો બદલો તો પ્રભુ આપશે. રાજ્ય, રાજાને પ્રજા તારે લીધેજ બચ્યાં છે.

આમ કહી રાજા વીરસિંહને સાથે લઈ છાત્ર-

હી તરફ ગયો. અને સૌની હાજરીમાં વીરસિંહને
 સેનાપતિ નીમ્યો. વીરસિંહે સેનાપતિની તલવાર
 કેડે-ખાંધ્યા પછી સૌને કહ્યું: ભાઈઓ તમે સૌ
 થાક્યા પાક્યા ને ભૂખ્યા છો. મોટે અત્યારે તો
 તમે ખાઈપીને મોજથી સૂઈ જાઓ. નિયમ પ્રમા-
 ãે સવારે સૌ તૈયાર થઈ જાશે. અત્યારે હું એકલો
 જ બસ છું.

સિપાઈઓ આ સાંભળી ચક્રિત થઈ ગયા.
 પણ શું કહે? એક નો સેનાપતિનો હુકમ અને
 બીજી-ભૂખ તરસ ને થાકને લીધે થતી પીડા.
 એમ બે કારણોને લીધે અધાય ખાઈપીને સૂઈ ગયા.
 થોડીવારમાં સૌનાં નસ્કેરાં બોલવા લાગ્યાં, એટલે
 વીરસિંહે પોતાની જાદુઈ લીલા શરૂ કરી. ગળામાં
 પહેરેલા મોતીના જાદુઈ હારમાંનું પેટું ભૂરૂં મોતી
 એક વાર દબાવ્યું, એટલે એક બિલાડી હાજર થઈ.
 બીજીવાર, બીજી બિલાડી. ત્રીજીવાર, ત્રીજી બિલા-
 ડી; અને ચોથીવાર, બિલાડીઓનો માલિક, પેટો
 પંઝાવાળો રાક્ષસ! આ વખતે એ બધાંની જરૂર

હતી. કારણ કે કામ ભારે મોટું હતું.

કડિંગ, કડિંગ, કડિંગ,—રાતના ત્રણના ટકેરા થયા. હવે બેજ કલાકમાં બધી રમત રમવાની હતી. વીરસિંહે તરત હુકમ છોડ્યો. પહેલાં ધોળી ખિલાડીને કહ્યું: જા, શત્રુનાં માથાસો મોડી સવાર સુધી ધસતસાટ ઉંઘ્યાજ કરે એવો બહુ ચલાવ. બીજી કાળીને કહ્યું: જા, દુશ્મનના દરેક સિપાઈની તલવાર, ભલા વગેરે હથિયાર ગેમ કરી નાંખ. ત્રીજી કામરીને કહ્યું: જા, તું રાજા રાજસિંહને ઉંઘતો ને ઉંઘતો ઉપાડીને એના શહેરની ભાગોળે મૂકી આવ.

હવે રહ્યો એક રાક્ષસ. તેને સાથી ભારે કામ સોંપવાનું હતું. રાક્ષસને કહ્યું: જો સાંભળ, તારે આપણા મરેલા સૈનિકોને જીવતા કરવાના છે. વખત બહુ થયો છે; મારે જડપ રાખજે. જા.

સૌને સૌને કામે વળગ્યાં.

વીરસિંહ પણ ન્હાઈધોઈને તૈયાર થઈ ગયો. જરાવારમાં ધોળી ખિલાડી આવી પહોંચી, ને ખમર

આપી: સૌ જાહુની અસર તજે ધસધસાટ ઉઘે છે. સૂર્યોદય પહેલાં નહિ ઉઠી શકે. મને રજા છે? વીરસિંહે એને રજા આપી. તરત કાળી બિલ્લી આવી, ને પોતાના કામનો હિસાબ આપ્યો: શત્રુઓનાં એકેએક હથિયાર ગેમ થઈ ગયાં છે. બીજે કંઈ હુકમ છે?

વીરસિંહે એને વિદાય કરી. એટલે કામરી બિલ્લી આવીને હાજર થઈ: રાજસિંહને એની રાજધાનીની ભાગોળે મૂકી આવી છું. હવે મને રજા છે?

વીરસિંહે એને પણ રજા આપી. ત્યાર પછી થોડીવારમાં રાક્ષસ આવીને ખડો થયો: તમારા કહેવા પ્રમાણે ખત્રા સૈનિકોમાં જીવ મૂક્યો છે. તેઓ હવે પાએક કલાકમાં જાગશે, મને જવાની છૂટ છે?

હવે કંઈ કામ બાકી નહોતું રહ્યું. એટલે વીરસિંહે રાક્ષસને પણ રજા આપી.

કડિંગ. કડિંગ-કડિંગ, કડિંગ-કડિંગ-પાંચના ટકોરા થયા. હવેજ ખરી ગમ્મત જોવાની હતી.

પેલા ભરેલા સિપાઇઓમાં હવે આવતો હતો. ધીરે ધીરે સૈનાનાં શરીર હાલવા લાગ્યાં. વીરસિંહ તરત ત્યાં પહોંચી ગયો અને સૈને જાગ્રત કર્યા. જે કંઈ બન્યું હતું તે ટુંકમાં સમજાવ્યું અને હુકમ કર્યો: વખત થોડો છે, જલદી પરવારી જાઓ; અને હોંશિયાર થઈને ખરાખર ગોડવાઈ જાઓ. કોઈએ કશું કરવાનું નથી. માત્ર જે થાય તે ઉભા ઉભા જોયા કરવાનું છે.

હુકમ આપી પોતે પાછો કિલ્લા પર ગયો. થોડીવારમાં શંખ પૂંકાયો ને સૌ સિપાઇઓ જાગ્યા, રૈયત જાગી, રાજા જાગ્યો. વીરસિંહે બધાને ભેગા કરી જલદી હોંશિયાર થઈ જવા કહ્યું.

રાજા પણ નહાઈબોઈને વીરસિંહ પાસે આવ્યો. વીરસિંહે એને પણ હવે જે નાટક થવાનું હતું તે શાંતિથી જોવાનું કહ્યું.

પછી ફાટ્યો. તારાઓ બધા જાણે છુટ્ટી મળી હોય તેમ કોણ જાણે ક્યાં રમવા દોડી ગયા તે ખમ-રજ ન પડી! ચાંદામામા પણ ઉતાવળા ઉતાવળા

કોઈ ભાઈબંધ દોસ્તદારને મળવા ચાલી ગયા !
જસવારમાં આખું આકાશ ખાલીખમ ! પણ થોડી
જ વારમાં સુરજદાદા ફરતા ફરતા આવી પહોંચ્યા.
સૌએ એમને જે જે કર્યા અને સારી બુદ્ધિ આપ-
વાની પ્રાર્થના કરી.

ત્યાં તો દુશ્મનનું લશ્કર આખું આગસ મર-
ડીને ઉભું થયું. ખડ્ગસિંહના લશ્કરને તૈયાર
થયેલું જોઈને એ તો બિચારા હાવરાખાવરા બની
ગયા. ખંધાયના હાથ તલવાર તરફ વળ્યા. પણ
તલવાર હોય તો હાથમાં આવેને ? બીજાં હથિયાર
પણ છુમંતર થઈ ગયલાં. એટલે તો અંદર અંદર
હોહા-હોહા મચી રહી. એક કહે કે અહ્યા મારી
તલવાર ગુમ ! બીજે કહે : મારો જમ્બેયો ગેમ ! ત્રીજે
કહે : અહ્યા મારો ભાલો પોખાર ! ચોથો કહે : અરે
પણ મારી કટાર કોણ ચોરી ગયું ? રાતની રાતમાં
આ શો ગજમ ?

પેલી તરફ વીરસિંહ, ખડ્ગસિંહ, સૈનિકો, સૌ
હસી હસીને હમલો થઈ જતા હતા.

પણી ધમાલ ચાલી. અંદર અંદર મશ્કરી કરી હસી એમ મારી એક બીજાની સામે ધુરડવા મંડવાઃ હેમયું ! તેજ મારી તલવાર ચોરી છં. ચાલ પાછી આપ. બીજે કહેઃ લુચ્ચા-નથી માનતો ? સીધા સીધા આપતો હોય તે આપી દે, નહિતો જેવા જેવી વશે. ત્રીજે કહેઃ અરે ઉચ્ચુ ! ક્યારે આપે છં કે રાજાને કહેવું વાશે ?

પણ પોલી ગારમાં બધાને માલમ પડ્યું કે આ કંઈ મશ્કરી-મશ્કરી નહોતી-પણ ખરી ત્રાવ હતી. બધા બાવા જેવા બની ગયા. બધાના શરીરમાંથી લોહી ઊડી ગયું જે હરથીજ અડવા તો મરી ગયા. સામે હથિયારમય સરકર ઉભું હતું. શું કરવું ?

સૌ દોડતા દોડતા પહોંચ્યા રાજાના તબુએ. તબુમાં માત્ર રાજાનો પલંગ પડ્યો હતો. રાજા કંઈ કરવા ગયો હશે એમ મારીને મિત્વારાઓએ ધણીયે બૂમો પાડી, પણ રાજા સૈના બોલે ? રાજા તો આ વખતે કેટલેય દૂર પડ્યો હતો !

ખસ થઈ રહ્યું : સૈના મહેરા જોવા જોવા થઈ

રહ્યા. કંઈ સૂઝ પડે નહિ. લડવુયે શેના વડે ? તલવાર ચાલવાનાં ખાલી ખોખાં (ખ્યાન) થી કંઈ અટાપટા ખેલાતા હશે ? અગિયારા ઘણી જવા સિવાય બીજો કંઈ રસ્તો રહ્યો નહોતો. દરેક જથ્થુને મોઢે આ એકજ વાત નીકળતી. નાસો બે નાસો, છવવું હોય તો નાસો. જેમ નસાય તેમ નાસો. આડું અવળું જોશો નહિ; ભૂલે ચૂકે પણ જોશો નહિ. (જંતર છે, મંતર છે, બદ્ધ ને છુમંતર છે, છવવું અહિં બેખમ છે. નાસજો રે નાસજો, છવ લાંબને નાસજો.)

આમ બોલતા બોલતા ઘણી વગરનાં ઢોરની પેઠે જેને જેમ ફાવ્યું તેમ નાસવા લાગ્યા. વીરસિંહે જરા વધારે ગમ્મત કરવા પોતાના સેનિકોને એમની પાછળ થોડે સુધી દોડવાનો હુકમ કર્યો. એટલે તોં જોઈ લ્યો મઝા ! જાણે સક્ષાત જમરાજ એમની પાછળ પડ્યા હોય તેમ બધા મુઠ્ઠીઓ વાળીને નાડા. કેટલાયે બિચારા ઠોકર ખાઈને પડે આખડે, ગે.ડિમડાં ખાય તોયે છવ

બચાવવા કુદાક હાથને ઉભા થાય, ને દોડે.

આ વગર પૈસાનું નાટક જોવાની ખડગસિંહને, એના સૈનિકોને અને લોકોને એવી તો મઝા પડી-એવી તો મઝા પડી કે બસ-હસી હસીને પેટ દુઃખી ગયું તોયે હસવાનું રોકાય નહિ.

આમ બિચારા દુશ્મનની પૂરી ફજેતી થઈ. ખડગસિંહ પર ચઢાઈ કરવાની તો એ જોગ ભૂટી ગયો.

આ તરફ ખડગસિંહ વગેરેની આંખો પેલા દોડ્યા જતા લશ્કર ઉપર ચોંટલી હતી. આખરે લશ્કર દેખાતું બંધ થયું એટલે સૌ શહેર તરફ વળ્યા. લોકોની ખુશાલીનો તો પાર ન હોતો. વગર દિવાળીએ દિવાળીની શોભા થઈ.

પણ આ રમુજી નાટકનો સૂત્રધાર કોણ હતો તે બચવું છે? આપણો વીરસિંહ. એની અદ્ભુત કરા-મતથી બંધા છક થઈ ગયા હતા. કેટલાકે એને દેવતાઈ પુરૂષ માન્યો ને કેટલાકે વળી મહાન બદ્ધ-ગર માન્યો. સંઘાળાએ એને વિજયી વીરની

માઝ વગાવી લીધો, મઝએ મોતીડાંથી ને મઝએ
 ફૂલડાંથી તો મઝએ કુંકુમ અણતથી. ત્યાં જુઓ
 ત્યાં, શરીએ શરીએ ને મહોલે મહોલે, ચારે
 ચકલે ને રાતરખારે એના પરાકમનીજ વાતો થઈ
 રહી. સા ખામણીને જાણે એકજ પ્રધો દોય તેમઃ
 વીરસિંહ આવો ને વીરસિંહ તેજો, વીરસિંહ જાહ-
 વળો ને વીરસિંહ જાંતરવાળો, વીરસિંહ દેવનો
 દીકરો ને વીરસિંહ કુળનો દીકર-એવો વાતો થાય.

આમ અણપાયા વિજયની ખુશહીમાં સહેલ
 મરાણુલ થઈ ગયા હતા. ત્યાં તો વળો બીજે ખુશ-
 હીનો પ્રસંગ આવ્યો. ખામણિંહ વીરસિંહના દેરા-
 ભક્તિ અને નિરવધાર સેવાથી એના પર જાન
 પ્રસન્ન થયો હતો. હેલનું છેવામાં એને માત્ર એક
 વિજયા નામે કુંવરી હતી. વીરસિંહનાં પરાક્રમે
 સાંભળી એને પણ વીરસિંહ ઉપર પ્રીતિ થઈ
 હતી. રાજાને તો વીરસિંહ બધી રીતે એક વાળ્યો
 હતો. એટલે એણે તો તરતજ લગ્નનું મુદ્દત
 જોવડાવ્યું અને બારે ધામધૂમથી થોપાજ દિવસમાં

વીરસિંહ અને વિજયાનાં લગ્ન કર્યાં.

કેટલાયે દિવસો સુધી પ્રજાએ ઉત્સવ પાળ્યો. રાજા મીઠું મીઠું ખાય ને મોજ કરે. પણ સારે નસીયે બધા કસરતના શોખીનો હોવાથી કંઈ મીઠું ન પડ્યું.

હવે ખડગસિંહ ધરડો થયો હતો. એટલે પ્રજાની સંમતિથી વીરસિંહને ગાદી સોંપીને પોતે આરામ ભોગવવા લાગ્યો—વીરસિંહ રાજ થયો તે બધાને ગમ્યું. એના વખતમાં લોકો ધણા સુખી ને આખાદ થયા. કંઈ સંકટ આવે તો તરત પેલા જાદુઈ દારનું મોતી દાબે એટલે એકાદ બિલ્લી કે રાક્ષસ એકદમ હાજર થઈ જાય—અને સંકટ જાય નાહું——.

એમ ધણાં વરસ સુધી વીરસિંહે

ખાધું પીધું

ને

રાજ કીધું !

કેમ કેવી વાત ?

એકેએકના કાન કાપો; છોડશો નહિ,
એકે વાઘને છોડશો નહિ, કાન કાપો,
બસ કાન કાપો, એ વાઘડાઓના
કાન કાપો !!

“ મીઆંડિ ” સાંભળીને ઉંદરો
નાસે તેમ આ હોકારો સાંભળીને
બધા વાઘો જીવ લઈને, ઉભો પૂંછડીએ
નાડા. કોઈ પૂર્વમાં તો કોઈ પાશ્વ-
રમાં, કોઈ ઉત્તરમાં તો કોઈ દક્ષિણમાં,
એમ જેને જેમ ફાળ્યું તેમ ચારે દિ-
શામાં, ચારે પગે નાડા. પાછું વાળીને
જોવા સુદ્ધાં ના રહ્યા.

થોડી વારે, કરસન નીચે ઉતર્યો.

આ પાતું ‘વાઘોનું વન’ નામની ચોપડીમાંથી લીધું છે. તે પણ
આવી જ રંગમેરંગી છાપવાળી ચોપડી છે. જે વાંચે તે વખાણે છે.

ગુજરાતમાં

બાળસાહિત્યનો ગાંડોવટંકાર

* રોલ્સટોયની ૩ વાતો	૦-૬-૦
* અકુલ	૦-૧-૦
* બીરબલનો બન્ધુ	૦-૮-૦
* મુરખરાજ	૦-૮-૦
* નીલમ	૦-૬-૦
* ભીષ્મ	૦-૪-૦
* બાળવિદ્યાર	૦-૧૨-૦
વાધાનું વન	૦-૪-૦
જયબજરંગ	૦-૬-૦
તોફાની ટીપુડો	૦-૬-૦
અદુર્લભ હાર	૦-૪-૦
દુષ્ટરો	૦-૬-૦

હર મહિને બે મહિને જોડેક નવ
પુસ્તક બહાર પડે છે

પુલકીવાળાં પુસ્તકો સરકારે ઈનામ
લાયબ્રેરી માટે મંજૂર કરેલાં છે બીજા
ધીમે ધીમે મંજૂર થતાં જાય છે.

**ઈનામ, લહાણી ને લાયબ્રેરી
માટે કેવળ અનિવાર્ય**

